

עיצוב בר-קיימא על שום-מה? מאת: עדיטל אלה

אז מה זה בעצם המונח המשונה הזה "עיצוב בר-קיימא" שכל בר-דעת מעקם את הפרצוף מולו כשאני עונה לשאלה "במה את עוסקת"? המבט המבולבל הזה, שמגיע מאנשים מתחומים שונים, שורה במידה רבה גם בקרב קהילת המעצבים, שבהיעדר הזדמנות לעצור רגע ולחקור יותר לעומק נחשפים למגוון רחב מאוד של פרויקטי עיצוב המופיעים תחת הכותרת "עיצוב מקיים". המונח עצמו, שהפך להיות סוג של buzz word בזמן האחרון, יש חשש שיהפוך די מהר לריק מתוכן אם לא נעצור לרגע ונגדיר את המהות ממנה הוא שאוב ואליה הוא שואף.

קצת קונטקסט

המונח קיימות (Sustainability) הוא מונח חדש למדי, שעלה על הפרק בשנת 1987 בזכות דוח ברנטלנד (Our Common Future) שהתריע על הדחיפות לפיתוח כלכלי שאינו מדלדל את המשאבים הטבעיים של כדור הארץ או יוצר נזק בלתי הפיך לסביבה. הדו"ח הגדיר פיתוח בר קיימא כפיתוח שיכול להתקיים זמן רב ביותר באותו אופן, מכיוון שאינו פוגע בבסיס המשאבים שעליהם הוא נשען, וכאופן פיתוח העונה על צרכי הדור הנוכחי מבלי להתפשר על יכולתם של הדורות הבאים לקבל מענה לצורכיהם. המונח עיצוב בר-קיימא גזור ישירות ממונח זה, והתפיסה שעומדת מאחוריו היא זהה.

בעקבות דוח ברנטלנד התכנסה ב-1992 ועידת כדור הארץ - ועידת פסגה עולמית של האו"ם, לדון בסימפטומים המדאיגים של התדרדרות איכות הסביבה. נציגי 170 מדינות התחייבו לפרדיגמה של פיתוח בר קיימא וחתמו על אג'נדה 21 - מסמך המתווה מדיניות סביבתית, הננקטת כיום מהרמה הבין-לאומית ועד לרמה המקומית. בנוסף, לאור האג'נדה נקבעים גם יעדים סביבתיים ומדיניות פיתוח של מדינות וערים.

הוועידה האחרונה בסדר גודל עולמי שעסקה בנושא איכות הסביבה היא ועידת באלי שהתקיימה בדצמבר האחרון. בוועידה זו הושגה הסכמה בינלאומית (המפנה להערכת המצב של מדעני האו"ם) לפיה עד 2050 אמורות כל מדינות העולם להפחית בכ-50% את פליטת גזי החממה. ועידת באלי היא למעשה תחילתו של משא ומתן לאמנה חדשה שאמורה להיחתם בשנת 2009 בוועידה שתתקיים בקופנהגן. אמנה כזו תחייב את כולנו לבחון מחדש את האופן שבו אנו מייצרים, צורכים ומתנהלים בכל רובדי החיים.

אז איפה נכנס עיצוב לכל זה?

אם מנתחים את גידול האוכלוסין ואת העלייה ברמת החיים מגיעים למסקנה שאם כל תושבי העולם היו חיים ברמת חיים הדומה לזו של העולם המערבי היינו זקוקים לפחות ל-5 כדורי ארץ כדי לספק את צרכינו. מכיוון שיש לנו, לפחות כרגע, רק אחד, וגם בו במקום לחיות מהריבית אנו חיים (ומכלים) את הקרן, הקריאה למעצבים היא לבחון, להמציא ולפתח דרכים חדשות ויעילות פי 5 או יותר לחיות ולשגשג על הכדור.

לאורך העשור הראשון מאז עלה המונח קיימות לתודעה הרווחת, התרכזו רוב המעצבים באסטרטגיות של "עיצוב ירוק" או Ecodesign, שעיקרן במזעור הנטל הסביבתי של מוצר על הסביבה דרך שימוש במערך שיקולים של מבניות חכמה, בחירה מושכלת של חומר, יעול תהליכי הייצור והשימוש וחשיבה על החיים שאחרי. (על הכלים ש-Ecodesign מציע למעצבים, ידובר בהרחבה בכתבה הבאה.)

החשיבה הקלאסית של עיצוב בר-קיימא מתבססת על משולש השיקולים: People, Planet, Profit (אימג' מס. 1) ומוסיפה לתוך מערך השיקולים של אופטימיזציה מבחינת הנטל הסביבתי של מוצר גם התייחסות לתקפות ואיזון כלכליים ולמערך של אספקטים חברתיים. אספקטים אלה מבוססים על ערכים של צדק אתי וחברתי כמו חלוקה צודקת של משאבים ואפשרויות בין אנשים מרקעים שונים ובינינו לבין הדורות הבאים, תנאי עבודה הוגנים, היעדר ניצול בתהליכי ייצור וקידום שוויון הזדמנויות.

להבנתי, התפקיד המרכזי שיש לעיצוב בר-קיימא היום הוא לבחון את מנהגי החיים שלנו מהיסוד ולהציע פתרונות מהפכניים לאופן שבו אנו מקיימים צרכינו תוך השתתפות במערך החוקים לפיהם פועל הטבע. תפקידו הנוסף הוא יצירת מוטיבציה לבחינת אורח חיים באופן שיאפשר גיבוש דפוסי חיים מאוזנים יותר עם הסביבה, תוך חיזוק המרקם החברתי-לוקאלי.

מגמות מרכזיות בעיצוב לקיימות

Cradle to Cradle (מעריסה אל עריסה) – מונח שנטבע על ידי ויליאם מקדונה ומיכאל בראונגרס, המזמין אותנו לחליף את ההסתכלות המיושנת של Cradle to Grave (מעריסה אל הקבר), בחשיבה על כל מוצר כעל חלק משרשרת המזון הטבעית או הטכנולוגית. לפי תפיסה זו עלינו לקחת בחשבון כבר בתהליך העיצוב את האופן שבו 100% מן החומר של המוצר שלנו יתפרק ויהפוך מזון לתהליכים אורגניים או לתהליך מתועש, וכך יקבל הזדמנות לחיים חדשים.

חיפוש דרכים לשימוש נקי וזמין במקורות אנרגיה מתחדשים – עיצוב מוצרים שבוחנים דרכים חדשות להזנה מהאנרגיה המתחדשת הסובבת אותנו – שמש, רוח, מים, אנרגיה קינטית ותהליכים ביולוגיים, פיסיקליים וכימיים שונים.

עיצוב מוצרים שמייצגים תפיסה חדשה של איכות חיים ומזמינים אנשים לאמץ אורח חיים מאוזן יותר עם הסביבה.

חשיבה של שירות במקום מוצר – חשיבה עיצובית המכירה בכך שלא תמיד אנחנו צריכים להיות הבעלים של מוצר לו אנו זקוקים בתדירות נמוכה או לתקופה מוגבלת. מודלים עסקיים חדשים מאפשרים חכירה של מוצר, השאלה או בעלות משותפת וכך חוסכים לא רק כסף אלא גם משאבים רבים.

פרוייקטים חברתיים שמטרתם העצמה של קהילה מוחלשת או יצירת הזדמנות לחיזוק קשרי קהילה.

עיצוב בר-קיימא – הזמנה למסע

עיצוב בר-קיימא הוא אחד התחומים המרתקים והמפריים ביותר בעולם העיצוב כיום. האתגרים שהוא מציב בפני העוסקים בו כוללים חשיבה מחוץ לקופסא, תעוזה וכושר המצאה כדרך להתמודדות כנה עם איכות החיים של כולנו.

מבחינת היכולת של עיצוב לתרום למהלך הזה, אין ספק כי אנחנו היום רק מגרדים את קצה הקרחון וכי לכל אחת ואחד מהעוסקים בתחום יש את הפוטנציאל להשפיע באופן ממשי על האופן שבו ייראו דפוסי החיים שלנו בעידן ההתכחות.

עדיטל אלה – עיצוב חושב סביבה

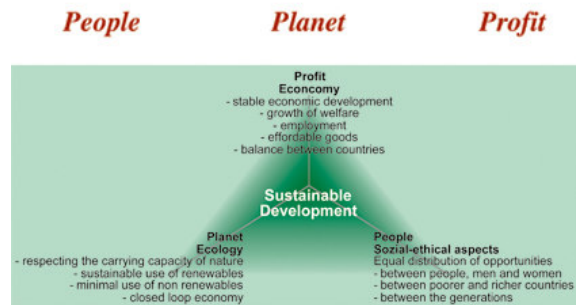
עיצוב מוצרים ושירותים עפ"י ערכי הקיימות

www.aditalela.com

contact@aditalela.com

*המאמר פורסם לראשונה באתר של המרכז הישראלי לעיצוב ביולי 2008.

דוגמאות מעולם העיצוב

המשולש הקלאסי של פיתוח בר קיימא. מקור: econcept.org

Bodh Gaya Tree מאת: רוס לאבגרום

גוף תאורה המכיל מספר רב של נורות לד המופעלות באמצעות תאים סולריים.

Soil Lamp, Soil Clock מאת: מריקה סטאפט
מנורת לד ושעון אלקטרוני הפועלים על חשמל המופק מנחושת ואבץ המוכלים בתאי אדמה.

A Drop of Shade מאת: הילה בר-נוף
מבנה כיפתי לאיסוף טל היוצר נקודה ירוקה לרגיעה באקלים מדברי. המבנה נוצר מ45 מודולים זהים מקרמיקה ומאפשר איסוף של עד 3.5 ליטרים של מים כל לילה.

Fog Collector מאת: אלון אלכס גרוס

מערך לאיסוף מים מטיפות ערפל. טיפות הערפל נתפסות ברשת הבד, נוטפות לאורכו ונאספות לתוך מיכל מים ייעודי. מערך זה מאפשר איסוף של עד עשרה ליטרים ביממה.

מאת: N55 Home Hydroponic Unit

יחידה המאפשרת גידול מזון בסביבה הביתית באמצעות שימוש בטכנולוגיית ההידרופוניה. לפי המעצבים, היחידה מתוכננת לספק את תצרוכת המזון היומית של משפחה בת 3-4 נפשות.

מאת: BioLogic GDC Whirlpool

מכונת כביסה המבוססת על פעילות ביולוגית ברמת התא אשר אחראית על תהליך הכיבוס. בתום הכביסה שאורכת שבוע ימים, הצמחים אחראים על טיהור המים לשימוש חוזר.

מאת: קבוצת Link Share GRAIN

מודל עסקי המאפשר לקהילה בעלות משותפת על מגוון כלי בית ועבודה ויוצר ספריית השאלה ההופכת את הכלים לזמינים לשימוש לקהילה כולה.

Kitchen Club מתוך הפרוייקט: Sustainable Every Day
מטבח מקצועי לשימוש הקהילה. המטבח מאפשר חוויה קולנונית משותפת, ייעוץ מקצועי, ונגישות לכל
הציוד הנדרש לבישול מורכב. פרוייקט זה הוא דוגמא לאסטרטגיה אחת מיני רבות אשר גובשו במסגרת
פרוייקט אקדמי בינלאומי בשם Sustainable Every Day בראשותם של אזיו מנזיני ופרנסואה ז'יגו.